

Fyndet i Ovansjö

Det röda mönstret på dessa sidor är från ett halskläde till en mansdräkt. T.v. Handskar, oftast gjorda av kalvskinn. Kvinnor sydde endast linneplagg, medan skräddaren gjorde alla övriga plagg.

Ovan: Erik Thorell, Lars-Rune Larsson och Ann-Marie Björk studerar textilfyndet i Länsmuséets magasin.

Nedan: En liten tygdocka hittades också i Gammelgårds.

FOTON INGEMAR GENS.

Ett sensationellt klädfynd!

Det omdömet är museifolk och textilforskare i Gävle och Uppsala överens om, sedan de under våren tittat närmare på de tygstycken och gamla kläder som i stor mängd påträffades i en trossbotten när 1600-talshuset Gammelgårds i Storvik revs.

- Bortsett från att fyndet lär oss åtskilligt om det sociala livet i Ovansjö-bygden på 1700- och 1800-talet, ger det också bred kunskap om folkets kläder - vanligt folks kläder - vid denna tid. Det här fyndet berättar oerhört detaljerat om tygmönster, material i olika klädesplagg, mode och modeller. Det säger textilforskaren Erik Thorell i Uppsala.

I sista stund fick konstnären och teckningsläraren Lars-Rune Larsson höra talas om att Gammelgårds i Storkvicka-backen i Ovansjö skulle rivas. Som den bygdeforskare på fritid han är, skyndade han dit för att se om det fanns något av intresse att bevara åt eftervärlden.

Delar av Gammelgårds var från 1600-talet med olika tillbyggnader av senare datum. Lars-Rune Larsson hade några dagar på sig innan grävskoporna skulle slakta den gamla kåken. Han ville titta på byggmaterial och byggnadsteknik. Han gick runt och kikade i huset. På övervakningen såg han golvbrädor med ganska imponerande dimensioner. Han lossade och lyfte undan några av dem. Det var då han upptäckte det märkliga - trossbotten var fylld, inte med massa eller sågspån som isoleringsmaterial, utan med tygstycken och kläder, hela eller i delar.

Lars-Rune började försiktigt lyfta och vända på de dammiga och smutsiga tygbitarna, som låg där i massor, huller och buller. Eftersom han är mycket antikvariskt intresserad och noga hade läst den lokala folklivsforskaren Greta Hedlunds bok "Kvinnlig slöjd i Ovansjö socken", insåg han snabbt att han haft turen att snubbla över något riktigt spännande.

Han ringde omedelbart till antikvarie Ann-Marie Björk på Länsmuseum i Gävle och hon kom ilande. Tillsammans bär-gade de så mycket de hann med och stoppade i plastsäckar, som Ann-Marie körde iväg till länsmuseum. När Ann-Marie kom tillbaks någon dag senare för att fortsätta, var Gammelgårds rivet.

- I sådana här lägen önskar jag att jag som museitjänsteman hade befogenhet att säga: Stopp! Ni får inte riva förrän vi fått möjlighet att gå igenom huset och tagit med oss vad som eventuellt är värt att bevara. Sedan är förstås också frågan om man alls skall riva ett sådant här hus, säger Ann-Marie Björk.

Under hösten, vintern och våren har hon bearbetat Ovan-sjö-fyndet. Hon har dammsugit, sorterat, vänt och vridit, fun-derat. Till sin hjälp har hon bland annat haft Erik Thorell från Uppsala, han är folklivsforskare och expert på gamla textilier. Och Lars-Rune Larsson har bistått med sitt kun-nande om traktens historia.

Idag har Ann-Marie, Erik och Lars-Rune en ganska bra bild av kläd- och tygfyndet och av Gammelgårds histo-ria.

I Storvik bor Birger Haglund, före detta skohandlare. Hans släktingar har bott i Gammelgårds. Birger hade en farmor, Anna Zakrisdotter, mer känd som Möss-Anna. Hon levde 1819-83 och var första gången gift med Anders Andersson-Wikblom, som dog ung, vid trettiosju års ålder. Denne Anders var byskräddare i Gammelgårds och det förklarar antagligen fyndets sammansättning och ger det dess stora värde.

Ann-Marie Björk menar att det troligen är så att de olika plaggen och klädresterna som nu hittats, är delar av Anders Andersson-Wikbloms lager och väl visar hur invånarna i Ovan-sjö-trakten gick klädda. Vid denna tid, under första hälften av 1800-talet, var människor tvungna att anlita skräddaren. Alla plagg som var av ylle t ex och som hade det minsta komplicerade skärning-ar, gjorde skräddaren. Det fanns ingen klädkonfektion, utan folk köpte eller till-verkade sitt tyg och gick med det till skräddaren och fick sytt.

Ann-Marie, Erik och Lars-Rune har

tillfälligt tagit fram allt material och brett ut det på ett många meter långt bord i Länsmuseumets nya magasinsbyggnad. Annars ligger de spröda tygstyckena och plaggen väl skyddade från ljus, fukt, tor-ka, värme och kyla. De är ivriga att be-rätta om fyndets olika beståndsdelar.

- Titta här, säger Ann-Marie och håller upp ett litet tygstycke. Detta är till och med daterat, 1817. Det har varit en del av en s.k. nattkappa (löskrage) eller en särk.

- Och det här tryckta tyget med färg-starkt blommönster i rött, det har varit halskläde till en mansdräkt. Se på mön-

Gammelgårds i Storvikabacken där textilfyndet gjordes dagarna innan huset revs. FOTO CARL-MAGNUS GAGGE.

stren över huvud taget här, de är så lång-livade, så tidlösa. De skulle mycket väl gå att trycka upp och sälja idag.

Erik Thorell uppehåller sig en lång stund vid en samling små tygremsor i olika färger.

- Det här är ärmlinningar. Troligen har det gått till så att en kvinna kommit till Anders Andersson med ett tyg till en kjol exempelvis. Så har hon också haft med sig en eller flera gamla utslitna skjortor att använda som foder i kjolen och han har klippt bort linningarna som var för petiga att sprätta upp. Så gick det till - man använde och återanvände, lappade och lagade, inget fick förfaras.

Här finns ärmar till skinnröjor, sydda strumpor, en mansväst med hög ståndkrage, en del till en barnkolt, näsdukar som man dock inte snöt sig i, utan lindade in t ex psalmboken i, kalvskinnshandskar, ett kvinnolivstycke, som suttit fast i en kjol. Där är bara foderdelen i grovt lin kvar, antagligen har yttertyget återanvänts till annat. Här finns mössor av många slag, sannolikt en rest av Möss-Annas verksamhet, bland annat hittade man ett par verkliga

rariteter: två stycken tallrikshättor i blått ylletyg med näver som styvnad. Några sådana fanns inte tidigare bevarade från Ovan-sjö.

Ett av de älderdomligaste fynden är ett så kallat skunklivstycke. Det bär vittnesmål om klädbruket förr. Antagligen har det först använts som fin-plagg. Sedan har det sytts om en aning, därefter sytts ut, det ser man på iskarv-ningarna, sedan lappats på ytterligare och säkert använts som vardagsplagg un-der lång tid.

- Fyndet berättar mycket om männi-skors ekonomiska situation, säger Erik Thorell. Vad gäller folks kläder, satt by-skräddaren som spindeln i nätet. Det här materialet säger oerhört mycket om ekonomin, om de so-ciala förhållandena, om status och rang-ordning i samhället också, menar han.

- Man måste be-teckna fyndet som sensationellt, under-stryker Erik Thorell, just därför att det både ger ett sam-hällsperspektiv och en mycket bred kun-skap om vanligt folks kläder, om klädvanor och mode.

Vad tänker länsmuseum göra med Ovan-sjö-fyndet? Ann-Marie Björk:

- Själv kan jag för litet om textilier för att göra så värst mycket på egen hand. Jag kontaktar experter över hela landet, som Erik här, för att få hjälp på olika sätt. Men jag tänker mig processen ungefär som så: först skall vi göra rent allting. Jag vet ännu inte om tygbitarna och plaggen tål att tvättas. Vi skall fundera över lag-ringen. Kan något ställas ut på muséet? Ja, kanske. Sedan vill jag att vi lagrar en mönsterbank och kanske ser till att några av mönstren blir nytryckta. Flera av dem är fantastiskt vackra, tycker jag. Vi skall också studera sömmar och rynkningar och på det sättet få mer kunskap om hur man arbetade i olika textilmaterial förr.

- Så småningom får vi kanske delvis ändra uppfattning om hur folk gick klä-da i Ovan-sjö-trakten förr i världen. Det finns till exempel en folkdräkt från Ovan-sjö. Den har ett mycket bestämt ut-seende. Jag kan mycket väl tänka mig att den i någon detalj får lov att ändras, mot bakgrund av vad vi får fram när vi fin-granskat allt det här materialet. Det kan bli intressant - och kontroversiellt! ■